

УДК 373.2/3.015.31:502/504

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-1\(9\)-26-38](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-1(9)-26-38)

Горват Маріанна Василівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, тел.: (03131) 21-109, <https://orcid.org/0000-0003-2320-9731>

ФОРМИ І МЕТОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ОСВІТОЮ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Анотація. У статті розглянуто проблему наступності між дошкільною та початковою освітою, яка залишається однією з ключових у контексті сучасних освітніх реформ. Незважаючи на значний обсяг наукових досліджень, питання гармонійного переходу дітей між цими рівнями освіти потребує подальшого вивчення. Визначено, що реалізація принципу наступності є важливим чинником формування цілісної системи безперервної освіти, яка сприяє адаптації дітей до нових умов навчання, інтеграції освітніх стандартів і забезпеченню розвитку екологічної компетентності.

Аналіз сучасних освітніх стандартів України, зокрема Державного стандарту дошкільної освіти (2021) і Державного стандарту початкової освіти (2018), засвідчив наявність спільних підходів до структури, змісту та організаційних форм освітнього процесу. У статті обґрунтовано значення наступності у формуванні екологічної свідомості дітей, яке реалізується через різноманітні види діяльності. Зокрема, розглянуто такі форми, як екологічні стежки, масові екологічні акції, виставки творчих робіт і проєктна діяльність, що дозволяють забезпечити послідовний розвиток екологічного мислення та практичних навичок.

Особливу увагу приділено ролі екологічної освіти у формуванні відповідального ставлення до природи, розвитку навичок дослідницької діяльності та інтеграції знань про довкілля. Зроблено висновок, що екологічна освіта має стати одним із ключових елементів наступності між дошкільною та початковою школою. Перспективи дослідження полягають у вдосконаленні методик реалізації наступності екологічної освіти, зокрема через розробку інноваційних форм і методів, які враховують вікові особливості дітей і відповідають сучасним викликам освітнього процесу.

Ключові слова: дошкільна освіта, діти дошкільного віку, початкова освіта, здобувачі початкової освіти, екологічна освіта, екологічна компетентність, форми та методи екологічної освіти.

1(9)
2025

СУСПІЛЬСТВО ТА
НАЦІОНАЛЬНІ
ІНТЕРЕСИ

Horvat Marianna Vasylivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of Primary Education, Mukachevo State University, Mukachevo, tel.: (03131) 21-109, <https://orcid.org/0000-0003-2320-9731>

FORMS AND METHODS OF IMPLEMENTING CONTINUITY BETWEEN PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION IN THE PROCESS OF DEVELOPING ENVIRONMENTAL COMPETENCE

Abstract. The article addresses the issue of continuity between preschool and primary education, which remains one of the key challenges in the context of modern educational reforms. Despite a significant body of scientific research, the question of ensuring a harmonious transition for children between these educational levels requires further study. It has been established that the implementation of the principle of continuity is a crucial factor in forming a comprehensive system of lifelong education, facilitating children's adaptation to new learning conditions, integrating educational standards, and fostering the development of environmental competence.

The analysis of contemporary educational standards in Ukraine, including the State Standard for Preschool Education (2021) and the State Standard for Primary Education (2018), highlights the presence of shared approaches to the structure, content, and organizational forms of the educational process. The article substantiates the importance of continuity in shaping children's environmental awareness, which is implemented through various types of activities. Specifically, it examines forms such as ecological trails, large-scale environmental campaigns, exhibitions of creative works, and project-based activities, which ensure the consistent development of ecological thinking and practical skills.

Particular attention is paid to the role of environmental education in fostering a responsible attitude toward nature, developing research skills, and integrating environmental knowledge. It is concluded that environmental education should become one of the key elements of continuity between preschool and primary school. Future research prospects involve improving methods for implementing continuity in environmental education, including the development of innovative forms and methods that take into account the age-specific characteristics of children and address the contemporary challenges of the educational process.

Keywords: preschool education, preschool children, primary education, primary education learners, ecological education, ecological competence, forms and methods of ecological education.

Постановка проблеми. На початку 21 століття визначено вектор якісних змін у напрямку творчого пошуку в змісті дошкільної освіти. Якщо в

кінці ХХ століття основна увага приділялася філософським, психологічним, програмним і методологічним проблемам змісту дошкільної освіти, то тепер пріоритетом виступає насамперед визначення її наступності зі змістом початкової освіти. Проблема наступності освіти між дошкільною та початковою освітою, незважаючи на численні дослідження шляхів її вирішення, до сих пір залишається актуальною. Науковцями у [9] спрямовано увагу дослідників на тому, що «вирішення проблеми наступності дозволить створити цілісну систему безперервної освіти, адекватно задовольняючи освітні потреби кожної особистості у відповідності до його здібностей».

Наступність дошкільної та початкової освіти передбачає вирішення наступних послідовних завдань:

- залучення дітей до цінностей здорового способу життя;
- забезпечення емоційного благополуччя кожної дитини, розвиток її позитивного самосприйняття;
- розвиток ініціативності, допитливості, здатності до творчого самовираження;
- формування різноманітних знань про навколишній світ, стимулювання комунікативної, пізнавальної, ігрової та іншої активності дітей у різних видах діяльності;
- розвиток компетенцій у сфері взаємин зі світом, з людьми, з самим собою; залучення дітей до різних форм співпраці (з дорослими та дітьми різного віку).

Реалізація принципу наступності в освіті, зокрема щодо безперервності дошкільної та початкової, зумовлена дотриманням низки факторів. Першим фактором є відображення принципу та умов його реалізації в державних освітніх стандартах для дошкільної та початкової загальної освіти. В даний час в Україні дієвими є Державний стандарт дошкільної освіти, затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 №33 [3], і Державний стандарт початкової освіти, затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 21 лютого 2018р. №87 [4].

Аналіз науково-педагогічних джерел та законодавчих актів показав, що реалізація наступності дошкільної та початкової освіти, яка передбачена освітніми стандартами ґрунтується на ідеях Концепції розвитку педагогічної освіти, яка затверджена Наказом МОН № 776 від 16.07.2018р [7].

Базовий компонент дошкільної освіти – це державний стандарт освіти, що містить норми і положення, які визначають державні вимоги до рівня розвиненості, освіченості та вихованості дитини дошкільного віку.

Державний стандарт початкової освіти визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів початкової освіти.

Наступність державних освітніх стандартів дошкільної та початкової загальної освіти простежується через:

- єдиний структурно-організаційний підхід, що складається з низки вимог: до умов реалізації стандарту, структурних і змістовних компонентів освітньої програми, освітніх результатів;
- єдиний психолого-педагогічний та методичний підхід, який відображається: в орієнтації на діяльнісний підхід та поняття «провідна діяльність»; спрямування в орієнтації на психофізіологічні особливості дітей у цьому віці;
- загальний принцип організації інклюзивної освіти, який відображений: в мінімальній регламентації освіти дітей з обмеженими освітніми потребами; розробці адаптованих освітніх програм; спрямуванні на індивідуальну програму реабілітації.

Наступність у формуванні ключових компетентностей Базового компонента дошкільної освіти продовжуються в Держстандарті початкової освіти, як наголошується у [4], за окремими освітніми галузями. В об'єктиві нашого дослідження звертаємо увагу на освітні напрями «Дитина в природному довкіллі» та «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», які продовжуються математичною та природничою освітніми галузями. Проте, відсутність єдиних концептуальних підходів до визначення змісту екологічної освіти в дошкільній і початковій освіті з урахуванням їх наступності порушує динаміку та перспективи екологічного світогляду здобувачів освіти і негативно позначається на якості їх компетенцій. Тому ідеї наступності більше декларуються ніж реалізуються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний огляд джерел інформації показав, що проблема наступності між дошкільною і початковою освітою регулюється як на рівні законодавчих органів (положеннями Закону України Про освіту, Концепції Нової української школи, Базовим компонентом дошкільної освіти (у редакції 2021 р.), Державним стандартом початкової освіти (2018 р.), Листом МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249 «Щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти»), так і глибоко розглядається науково-педагогічними установами. Міністерством освіти і науки України запропоновано «Алгоритм дій щодо забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою для фахівців та батьків вихованців щодо початку систематичного навчання дитини в закладі освіти», «Інструктивно-методичні рекомендації щодо наступності дошкільної та початкової освіти». Запропоновано також психологічний супровід у вигляді презентації «Дошкільник йде до школи: психологічний супровід» психолога-консультанта Т. Гурковської, який може полегшити адаптаційний період переходу «дошкільний заклад – школа» [2].

Необхідність вивчення проблеми наступності між дошкільною та початковою освітою залишається актуальною в контексті сучасного реформування освіти в Україні. Від класичних ідей Я. Коменського, А. Дістервега та

С. Русової до сучасних досліджень (А. Богуш, О. Савченко, В. Кремень), принцип наступності розглядається як основа безперервного освітнього процесу, що забезпечує гармонійний розвиток дитини. Цей принцип сприяє узгодженості освітніх стандартів, інтеграції методів і форм навчання, враховує вікові особливості дітей та формує адаптаційний потенціал учнів. Особливе значення він має у формуванні екологічної компетентності, забезпечуючи поступове ускладнення змісту навчання, розвиток екологічного світогляду та відповідального ставлення до природи. Таким чином, наступність виступає ключовим педагогічним принципом, який дозволяє зберегти єдність та цілісність освітнього процесу, забезпечуючи плавний перехід між етапами навчання.

У працях сучасних науковців та педагогів-практиків проблема наступності між дошкільною та початковою освітою розглядається в різних позицій: сутнісну характеристику наступності між дошкільною й початковою освітою та напрями (науково-теоретичний, освітній, дослідницько-практичний та організаційно-управлінський) знаходимо в публікаціях А. Богуш та О. Савченко [1]; проблему забезпечення дитині загального психічного розвитку, зберігаючи основні види діяльності дітей старшого дошкільного віку, які мають бути змістовно збагачені у молодшому шкільному віці розглянуто в публікаціях О. Ковшар [8]; С. Яценко досліджувала сутнісну характеристику та механізми реалізації принципу наступності дошкільної та початкової освіти в умовах реалізації Концепції нової української школи [12]; Т. Пантюк досліджує суспільно-педагогічні детермінанти підготовки дітей до школи в Україні [11] та ін.

Екологічне виховання молодших школярів розглядали науковці Т. Машарова, І. Павленко, О. Плешаков, Н. Пустовіт та ін. Проблемі екологічного виховання дітей дошкільного віку присвячено роботи Г. Беленької, Н. Лисенко, Н. Яришевої, Н. Глухової, С. Ніколаєвої, З. Плохій та ін.

Деякі аспекти наступності в екологічній освіті та вихованні дошкільників і учнів початкової школи розглядають А. Зацаринна, В. Коваль, О. Кисла, зосереджуючи увагу на напрями: наступність природничого та екологічного навчання, наступність формування екологічних емоційно-ціннісних ставлень, наступність видів діяльності дітей, що реалізуються на екологічному матеріалі, наступність форм освіти, наступність засобів і методів навчання [5]. Науковець Л. Іщенко під наступністю в екологічному вихованні старших дошкільників і молодших школярів розглядає «такий взаємозв'язок у змісті, методах, засобах і формах роботи на різних ступенях системи екологічного виховання, який забезпечує послідовне формування екологічно вихованої особистості, через опору на досягнутий нею рівень вихованості і готує її до виконання більш складних вимог на наступних етапах навчання і виховання» [6].

Попри значну кількість науково-практичних робіт, що становлять загальний теоретичний та методичний фундамент наступності між дошкільною та початковою освітою, залишається недостатньо дослідженим процес застосування наскрізних форм та методів екологічної освіти та виховання дітей у зв'язку з прийняттям нового Базового компонента дошкільної освіти та введенням Концепції Нової української школи.

Метою нашого дослідження є виявлення та характеристика форм та методів екологічної компетентності дітей, які сприяють здійсненню наступності між дошкільною та початковою освітою.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах реформування освіти у системі безперервного екологічного виховання важливо забезпечити його цілісність на всіх етапах навчання і виховання дітей. Відомо, що дитина народжується як особистість, людина – як єдина природна істота, представник виду *Homo sapiens*. Завдяки спілкуванню з дорослими він поступово засвоює соціальний досвід людства і включається в систему соціальних відносин, які формують його потреби, інтереси і світогляд, які впливають на його розвиток. Наступність в екологічній освіті може бути забезпечена оптимальною організацією спадкоємності між дошкільним закладом і школою, що є одним з аспектів цілісного процесу формування екологічного світогляду особистості.

У дошкільному віці для дітей характерне домінування правослухняного мислення, оскільки вони знайомляться з навколишнім світом через емоційне і сенсорне сприйняття всього, з чим стикаються в природі. Організація освітнього процесу може бути певним чином змінена всілякими діями діяльності дошкільнят. У молодших школярів закріплюються знання, які вже здобуті дітьми в дошкільному віці, вводяться екологічні поняття з поступовим поглибленням і розширенням їх змісту.

У початковій школі процеси пізнання складають основу розуміння явищ природи, їх усвідомлення та створюють передумови для формування власного ставлення до неї на основі вже набутих теоретичних знань, практичних умінь і навичок в закладі дошкільної освіти. Учні дізнаються про прямі, зворотні та опосередковані взаємозв'язки природних явищ, розуміють залежність якості життя і здоров'я від стану навколишнього середовища та прагнуть до його покращення. Тому педагогічні зусилля в роботі з дітьми дошкільного віку і молодшими школярами повинні концентруватися на системі дитячих уявлень, а також торкатися питання формування екологічно чистого підходу до природи.

Наступність в екологічній освіті реалізується через види діяльності (трансформація дослідницької й ігрової діяльності в навчально-пізнавальну та дослідно-пошукову; продуктивну – в проєктну), форми (екологічні заняття – в уроки та позакласні заняття; цільові прогулянки й екскурсії – в уроки-

екскурсії, екологічні стежки, туристичні походи; епізодичні спостереження – в систематичні фенологічні спостереження тощо).

Реалізація наступності екологічної освіти в системі «заклад дошкільної освіти – початкова школа» здійснюється за рахунок використання різних видів діяльності дітей дошкільного віку, як самостійно, так і спільно з дорослими. До таких видів діяльності належать: пізнавально-дослідницька, спостереження в природі, діяльність з предметами природи, ліплення, аплікація, моделювання, конструювання, образотворча та ігрова. Відповідно цілей нашого дослідження охарактеризуємо форми й методи формування екологічної компетентності, які сприяють наступності між дошкільною та початковою освітою.

Екологічна освіта відіграє ключову роль у формуванні екологічної культури дітей, забезпечуючи гармонійний зв'язок між їхнім досвідом у дошкільному віці та новими знаннями, отриманими в початковій школі. Застосування сучасних форм і методів дозволяє забезпечити наступність між цими рівнями освіти, сприяючи поступовому розвитку екологічної компетентності. Розглянемо основні з них.

Одним із ефективних методів забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою є організація екологічної стежки. У дошкільних закладах такі стежки створюють як невеликі маршрути, адаптовані до вікових особливостей дітей. Вони можуть включати інформаційні зупинки з табличками, інтерактивні елементи (наприклад, завдання на розпізнавання видів рослин або кольорів листя) та прості дослідницькі завдання, як-от пошук комах або визначення слідів тварин. Основна мета такого формату – пробудити у дітей інтерес до природи, розвивати допитливість і спостережливість.

У початковій школі екологічні стежки стають більш структурованими і слугують платформою для інтегрованого навчання. Учні виконують завдання, пов'язані з документуванням спостережень: ведуть щоденники природи, створюють малюнки або пишуть короткі твори про побачене. Також стежки можуть бути частиною природничих експериментів або проєктів, що розвивають у дітей творчі навички та мислення.

Як наголошує Іщенко Л., екологічна спрямованість навчально-виховного процесу є ключовою умовою для досягнення наступності між дошкільною та початковою освітою [6]. Важливо забезпечити практичну взаємодію дітей із природою, оскільки це сприяє закріпленню їхніх знань через дослідницьку діяльність та спостереження.

Екологічні виставки також є важливою формою роботи, що забезпечує наступність між освітніми рівнями. У дошкільних закладах вони зазвичай організовуються як показ дитячих творчих робіт, виготовлених із природних матеріалів. Діти створюють аплікації з листя, гербарії, вироби з глини або дерева. Така діяльність допомагає їм розвинути естетичне ставлення до природи та усвідомити її красу.

У початковій школі виставки розширюються за змістом і форматом. Учні створюють творчі проєкти, пов'язані з екологічною тематикою: моделі природоохоронних зон, постери про правила поведінки в природі або презентації, присвячені актуальним екологічним проблемам. Наприклад, школярі можуть досліджувати вплив людини на довкілля та пропонувати шляхи збереження ресурсів.

Такі форми роботи є не лише пізнавальними, а й виховними: вони розвивають у дітей відповідальне ставлення до природи та спонукають їх до активних дій для її збереження. Це дозволяє створити підґрунтя для формування екологічної культури, яка є основою сталого розвитку.

Масові екологічні акції відіграють важливу роль у формуванні екологічної свідомості дітей, створюючи платформу для спільної діяльності дошкільнят, молодших школярів, їхніх батьків та педагогів. Завдяки таким заходам забезпечується наступність між дошкільною та початковою освітою, адже діти поступово переходять від елементарних дій до складніших завдань, розвиваючи свої екологічні знання та навички.

Участь у екологічних акціях починається з простих, але водночас важливих активностей. Діти разом із вихователями і батьками можуть виготовляти годівнички для птахів із підручних матеріалів, таких як пластикові пляшки чи картонні коробки. Під час таких заходів вихователі пояснюють значення допомоги тваринам у зимовий період, закладаючи основи екологічної культури. Також організовуються міні-акції з висаджування дерев чи створення міні-квітників на території садочків, що допомагає дітям зрозуміти важливість озеленення довкілля.

У школах масштаби екологічних акцій розширюються, додаючи елемент командної роботи та інтеграції з навчальними дисциплінами. Наприклад, учні можуть брати участь у національних ініціативах, таких як «Збережемо нашу природу» чи «Міжнародні дні спостережень за птахами». У рамках таких акцій школярі створюють екологічні плакати, пишуть творчі роботи на тему захисту природи або проводять міні-дослідження впливу екологічних змін у своєму регіоні.

Зимові акції, як-от «Допомога пернатим друзям», стають яскравим прикладом залучення дітей до практичної екологічної діяльності. Молодші школярі спільно з дошкільнятами розвішують годівнички, слідкують за їх наповненням кормом і фіксують види птахів, які прилітають до годівниць. Такі заходи сприяють як розвитку емпатії у дітей, так і закріпленню їхніх знань про різноманіття тваринного світу.

Як наголошує Т. Гурковська, важливою умовою ефективності таких акцій є залучення до них не лише дітей, а й батьків, які своїм прикладом можуть закріплювати екологічні цінності у повсякденному житті [2].

Взаємодія педагогів, батьків і дітей створює єдиний виховний простір, де екологічна освіта перетворюється на спільну діяльність, що розвиває позитивні ціннісні орієнтири.

Проектна діяльність дозволяє забезпечити наступність екологічної освіти, залучаючи дітей до активного дослідження природи і розробки практичних рішень щодо її збереження. У дошкільних закладах такі проекти спрямовані на розвиток уяви та базових дослідницьких навичок. Наприклад, діти створюють колажі, малюнки чи мініатюрні моделі природних об'єктів на теми «Світ рослин» або «Мій улюблений парк».

У початковій школі проекти стають більш складними та міждисциплінарними. Учні можуть аналізувати екологічні проблеми свого регіону, проводити спостереження за рослинами чи тваринами, розробляти маршрути екологічних стежок або створювати презентації на основі зібраного матеріалу. Проектна діяльність є особливо ефективною, оскільки враховує вікові особливості дітей і дозволяє поступово ускладнювати завдання, формуючи екологічну компетентність на всіх рівнях освіти.

Проект «Екологічна карта рідного краю» може стати чудовим прикладом. У його рамках учні збирають дані про стан місцевої природи, визначають проблеми та пропонують шляхи їх вирішення. Це розвиває у дітей не лише екологічну свідомість, але й здатність працювати з інформацією, співпрацювати з іншими учасниками та презентувати свої ідеї.

Сучасні форми і методи екологічної освіти мають значний вплив на формування екологічної свідомості, забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою, а також розвиток ключових компетентностей у дітей. Їх переваги можна систематизувати таким чином:

1. Інтеграція знань. Сучасні методи сприяють формуванню цілісного уявлення про природу через використання міждисциплінарного підходу. Наприклад, під час екологічних проектів діти отримують знання з природознавства, математики (підрахунок об'єктів у природі), літератури (опис явищ природи) та мистецтва (створення творчих робіт). Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти зв'язки між компонентами природного середовища та роль людини в їхньому збереженні.

2. Розвиток навичок. Сучасні форми навчання, як-от проектна діяльність чи екологічні акції, сприяють удосконаленню практичних навичок дітей. Вони вчаться досліджувати природу, аналізувати спостереження, працювати в команді, а також планувати і реалізовувати свої ідеї. Це забезпечує розвиток критичного мислення, вміння ухвалювати рішення та співпрацювати, що є ключовими для формування компетентностей 21-го століття.

3. Мотивація. Практична діяльність, інтерактивні завдання та залучення до реальних екологічних проблем сприяють підвищенню інтересу дітей до

навчання. Наприклад, участь у висадці дерев або створення годівничок для птахів формує в дітей відчуття значущості їхньої діяльності та дає змогу побачити результати своїх зусиль. Це підсилює емоційне залучення і мотивує до подальшого навчання.

4. Наступність. Застосування сучасних методів і форм дозволяє забезпечити поступовий перехід від простих до складних завдань. Наприклад, екологічні спостереження у дошкільних закладах стають основою для більш складних проєктів у початковій школі. Це створює гармонійний освітній процес, де діти поступово розширюють свої знання та навички, не відчуваячи різкого переходу між етапами освіти.

Екологічна освіта, що базується на сучасних формах і методах, сприяє не лише формуванню екологічної компетентності, а й вихованню відповідального ставлення до природи. Такий підхід забезпечує розвиток сталих навичок у дітей, готує їх до усвідомленого співіснування з природним середовищем і формує основи для сталого розвитку суспільства. Завдяки інтеграції знань, розвитку навичок, мотивації до навчання та забезпеченню наступності ці форми і методи є ефективними інструментами екологічного виховання на всіх етапах освіти.

Наступність є ключовим педагогічним принципом, який забезпечує цілісність і неперервність освітнього процесу між дошкільною та початковою школою. А. Богуш зазначає, що наступність сприяє розвитку адаптаційного потенціалу дітей, інтегруючи зміст, методи та форми навчання відповідно до їх вікових особливостей [1]. Такий підхід забезпечує збереження інтересу до природи й формування екологічної свідомості у дітей.

Особливе значення цей принцип має для екологічного виховання, де дитина поступово переходить від елементарних спостережень до розуміння складних екологічних систем. За дослідженням Зацаринної А., Коваль В. та Кислої О., наступність у цій сфері досягається через спільність змісту і методів навчання, спрямованих на формування природничо-екологічної компетентності у дошкільних закладах і екологічної компетентності у початковій школі [5].

Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. вказує на важливість забезпечення узгодженості між цілями, змістом і методами навчання на різних рівнях освіти. Наприклад, у дошкільній освіті основна увага приділяється залученню дітей до спостережень за природою, тоді як у початковій школі акцент зміщується на аналіз явищ природи та участь у практичних заходах [9].

Іщенко зазначає, що наступність у екологічному вихованні дітей полягає у послідовному ускладненні змісту навчання, враховуючи вікові особливості. Це дозволяє плавно перейти від гри у дошкільному віці до дослідницької та проєктної діяльності у школі, що сприяє глибшому засвоєнню екологічних знань і формуванню компетентностей [6].

Висновки. Наступність в освітньому процесі дошкільної та початкової освіти відіграє ключову роль у формуванні цілісного світогляду дітей та забезпеченні безперервного розвитку їхньої екологічної компетентності. Вона дозволяє поступово збільшувати обсяг екологічних понять, розширювати способи пізнання природи та формувати відповідальне ставлення до навколишнього середовища. Реалізація принципу наступності сприяє узгодженості освітніх стандартів, забезпечуючи гармонійний перехід дітей між освітніми рівнями.

Екологічна освіта, заснована на принципі наступності, має суттєвий вплив на мотивацію навчання. Залучення дітей до масових екологічних акцій, інтерактивних занять, проєктної діяльності та спостережень за природою створює передумови для формування в них активної громадянської позиції та глибокого розуміння ролі людини в екосистемі. Наступність також дозволяє педагогам ефективно використовувати інтегровані методи навчання, поступово ускладнюючи завдання та формуючи ключові компетентності у дітей.

Проблема наступності між дошкільною та початковою освітою потребує подальшого дослідження, зокрема у сфері розробки наскрізних форм, методів та засобів екологічної освіти, які враховують вікові особливості дітей та зміст сучасних освітніх стандартів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вдосконаленні методик, спрямованих на інтеграцію екологічної освіти на всіх етапах розвитку дитини, що сприятиме формуванню екологічної свідомості та культури майбутніх поколінь.

Література:

1. Богуш А. М. Наступність дошкільного і шкільного навчання як педагогічна проблема // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2006. № 2. С. 58–61.
2. Гурковська, Т. Л. Педагоги та батьки: точки дотику для активної співпраці : методичні рекомендації. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 135 с.
3. Державний стандарт дошкільної освіти: основні положення (2021р.). URL: <https://osvita.ua/preschool/80932/>
4. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
5. Зацаринна А., Коваль В., Кисла О. Наступність між дошкільною і початковою освітою в екологічному вихованні дітей. URL: <http://innovpedagogy.od.ua/archives/2021/40/6.pdf>
6. Іщенко Л. Підготовка фахівців дошкільної та початкової галузі освіти до екологічного виховання старших дошкільників та молодших школярів. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/10101/1/%D0%86%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9B.-49-55%20%D0%9F%D0%B5%D0%B4%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81%20%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%96.pdf>
7. Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/

8. Ковшар О. В. Дошкільна освіта у структурі загальної системи освіти. Сутність і характеристика передшкільної освіти – проміжного зв'язку між дошкільною та початковою ланками освіти: кол. монографія / О. В. Ковшар, Н. Г. Недодатко, М. В. Бадіца та ін.; наук. ред. О. В. Ковшар. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ», 2014. 289 с.

9. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Сучасні тенденції у наступності природничої освіти між початковою і базовою школою. *Наукові інновації та передові технології*. Серія «Педагогіка». Київ, 2023. №1(15). С. 385-396.

10. Марчій-Дмитраш Т. Шляхи реалізації принципу наступності в екологічному вихованні дітей в сучасних закладах дошкільної освіти і початкових школах. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/3275>

11. Пантюк Т. Підготовка дітей до школи в Україні: суспільно-педагогічний контекст: монографія /Т. Пантюк. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. 504 с.

12. Яценко С. Наступність дошкільної та початкової освіти крізь призму концепції нової української школи. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/144289/142182>

References:

1. Bohush, A. M. (2006). Nastupnist doshkilnoho i shkilnoho navchannia yak pedahohichna problema [Continuity of preschool and school education as a pedagogical problem]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka. Seria: Pedahohika*, (2), 58–61. [In Ukrainian].

2. Hurkovska, T. L. (2023). *Pedahohy ta batky: tochky dotyku dlia aktyvnoi spivpratsi: metodychni rekomendatsii* [Teachers and parents: Points of contact for active cooperation: Methodical recommendations]. Kyiv: Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. [In Ukrainian].

3. Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity: osnovni polozhennia [State standard of preschool education: Main provisions] (2021). Retrieved from <https://osvita.ua/preschool/80932/> [In Ukrainian].

4. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> [In Ukrainian].

5. Zatsarynna, A., Koval, V., & Kysla, O. (2021). Nastupnist mizh doshkilnoiu i pochatkovoio osvitoiu v ekolohichnomu vykhovanni ditei [Continuity between preschool and primary education in ecological upbringing of children]. Retrieved from <http://innovpedagogy.od.ua/archives/2021/40/6.pdf> [In Ukrainian].

6. Ishchenko, L. (2018). Pidhotovka fakhivtsiv doshkilnoi ta pochatkovoї haluzi osvity do ekolohichnoho vykhovannia starshykh doshkilnykiv ta molodshykh shkoliariv [Training specialists in preschool and primary education for ecological education of senior preschoolers and younger schoolchildren]. Retrieved from <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/10101/1/%D0%86%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9B.-49-55%20%D0%9F%D0%B5%D0%B4%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81%20%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%96.pdf> [In Ukrainian].

7. Kontsepsiia rozvytku neperervnoi pedahohichnoi osvity [Concept of continuous pedagogical education]. Retrieved from https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/ [In Ukrainian].

8. Kovshar, O. V., Nedodatko, N. H., & Baditsa, M. V. (2014). *Doshkilna osvita u strukturi zahalnoi systemy osvity: Sutnist i kharakterystyka peredshkilnoi osvity – promizhnoho zviazku mizh doshkilnoiu ta pochatkovoio lankamy osvity* [Preschool education in the structure of the general education system: Essence and characteristics of pre-preschool education – the intermediate link between preschool and primary education]. Kryvyi Rih: DVNZ "KNU". [In Ukrainian].

9. Kuzma-Kachur, M. I., & Horvat, M. V. (2023). Suchasni tendentsii u nastupnosti pryrodnychoi osvity mizh pochatkovoju i bazovoju shkoloiu [Modern trends in continuity of natural education between primary and basic school]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii. Seriya "Pedahohika,"* (1)(15), 385–396. [In Ukrainian].

10. Marchii-Dmytrash, T. (2023). Shliakhy realizatsii pryntsypu nastupnosti v ekolohichnomu vykhovanni ditei v suchasnykh zakladakh doshkilnoi osvity i pochatkovykh shkolakh [Ways of implementing the principle of continuity in ecological education of children in modern preschool and primary school institutions]. Retrieved from <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/3275> [In Ukrainian].

11. Pantiuk, T. (2016). *Pidhotovka ditei do shkoly v Ukraini: suspilno-pedahohichniy kontekst* [Preparing children for school in Ukraine: Socio-pedagogical context]. Drohobych: Redaktsiino-vydavnychiy viddil Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka.

12. Yatsenko, S. (2023). Nastupnist doshkilnoi ta pochatkovoї osvity kriz prizmu kontseptsii Novoi ukrainskoi shkoly [Continuity of preschool and primary education through the prism of the New Ukrainian School concept]. Retrieved from <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/144289/142182>.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>